

Bedenkingen bij een mogelijk tijdsbeleid dat ook aandacht heeft voor kinderen

Johan Meire – Kind & Samenleving vzw, 2010

Een tijdsbeleid, dat de temporele ordening van de samenleving regelt, staat in Vlaanderen (en niet alleen daar) nog in de kinderschoenen. Kinderen en jongeren blijven hierin nog quasi volledig buiten beeld.

Deze nota wijst op enkele mogelijkheden van een tijdsbeleid dat ook oog heeft voor kinderen, en op enkele mogelijke risico's en spanningsvelden – zowel in algemene termen (deel I) als met betrekking tot de vrije tijd van kinderen (deel II).

De nota put uit onderzoek over de tijdsbeleving van kinderen, literatuur over tijdsordening en tijdsbeleid, en commentaren gemaakt op de door Kind & Samenleving georganiseerde studiedag *Kostbare kindertijd* (Brussel, 28 januari 2010).

I. Algemeen

Tijd is een maatschappelijke problematiek, maar het debat en de beleid over 'tijdsordening' blijven beperkt en kennen nog geen duidelijk kader. Een mogelijk tijdsbeleid dat ook oog heeft voor kinderen lijdt onder een zwakke kennis van de tijdsbesteding van kinderen en onder de zwakke positie van kinderen in de samenleving. Dergelijk beleid is nochtans van belang om recht te doen aan de eigen 'temporele' plek van kinderen in de samenleving.

1. Tijd is een maatschappelijke problematiek, maar debat en beleid over 'tijdsordening' blijven beperkt en kennen nog geen duidelijk kader.

a. Tijdsordening?

In een samenleving wordt tijd altijd geordend. Heel verschillende activiteiten van verschillende (groepen) mensen moeten op elkaar afgestemd worden. **Tijdsordening** is “de wijze waarop maatschappelijke praktijken worden georganiseerd in de tijd”.¹ De tijd die we aan één activiteit besteden, is niet meer beschikbaar voor een andere activiteit; en de meeste van onze bezigheden zullen we moeten afstemmen op de activiteiten van anderen.

Die tijdsbesteding en afstemming zijn bij uitstek een sociale kwestie. Alles heeft zijn geëigende tijd, duur, volgorde, frequentie en tempo. Toch zijn het individuen die deze ordening voelen en die geconfronteerd worden met problemen in de tijdsorganisatie.

Bij heel wat volwassenen gaat het dan over **tijdsgebrek of tijdsdruk**: het gevoel dat er niet voldoende tijd is om te doen wat men zou willen of moeten doen. Vragen die dan opduiken

---

¹ Glorieux e.a. (2007), *Lessen voor een Belgisch tijdsbeleid*, p. 11.

zijn: hoe kan ik mijn (werk)tijd nog beter plannen (*time management*)? Of veeleer: hoe moet ik onthaasten en de rust in mezelf terugvinden?

Dergelijk denken gaat ervan uit dat het individu zelf verantwoordelijk is voor zijn of haar omgang met tijd. **Maar de tijdspatronen die onze maatschappij beheersen, zijn wezenlijk sociaal van aard.**

In onze samenleving zijn het ordenen van de tijd en het vinden van collectieve ritmes minder vanzelfsprekend geworden. Dat heeft onder meer te maken met de toegenomen arbeidsmarktparticipatie van vrouwen, de globalisering van arbeid en het toenemende belang van de vrije tijd.²

Individen en gezinnen dragen nu de lastige gevolgen van een maatschappelijk probleem dat alleen op maatschappelijk niveau op te lossen is – zowel in de dagindeling als in de levenscyclus.³

Hoe we als samenleving omgaan en willen omgaan met tijd, is de centrale kwestie van een (mogelijk) tijdsbeleid.

b. Tijdsbeleid?

In Vlaanderen (en vaak ook elders) is tijdsbeleid vooral ‘impliciet’: er is geen temporele tegenhanger voor het beleid rond ruimtelijke ordening. Veel beleidsmaatregelen hebben een impact op de ordening van de tijd, maar een doordacht tijdsbeleid blijft zeer beperkt. Er zijn geen aanspreekpunten voor sectoren of organisaties die een tijdsbeleid zouden willen opzetten.

- De doelstelling van een **tijdsbeleid** wordt vaak gezien in termen van een verbetering van de dagelijkse levenskwaliteit en een betere deelname aan het maatschappelijke leven.⁴ Het beter op elkaar afstemmen van activiteiten vermindert de fricties die mensen ervaren in de tijdsordering; mensen greep geven op hun tijd reikt hen een bron aan om beter deel te nemen aan de samenleving.
- In België is er nu en dan enige politieke aandacht voor tijdsproblemen, maar het tijdsbeleid blijft er “vooral **impliciet** van aard”.⁵ Het komt tot uiting in de regeling van bijvoorbeeld arbeidstijden, openingsuren of schooltijden. “Impliciet tijdsbeleid is echter nog geen geïntegreerd tijdsbeleid, waarin een meer omvattende geregisseerde tijdschoreografie wordt nagestreefd”.⁶ Het is vooral *tussen* diverse levenssferen dat tijdsproblemen bestaan, omdat ze op andere principes gestoeld zijn.

2. Een mogelijk tijdsbeleid dat ook oog heeft voor kinderen lijdt onder een zwakke kennis van de tijdsbesteding van kinderen en onder de zwakke positie van kinderen in de samenleving.

a. Op welke kennis moet een tijdsbeleid voor kinderen zich baseren?

Tijdsonderzoek over kinderen is bijzonder schaars. Er is weinig kennis over de tijdsbesteding en tijdsbeleving van kinderen. Dat heeft twee jammerlijke gevolgen. Een tijdsbeleid kan zich niet op objectieve gegevens baseren; en kinderen worden bekeken als last, als slachtoffer, of enkel als lid van de familie.

---

² Glorieux e.a. (2007), *Lessen voor een Belgisch tijdsbeleid*, p. 20-27.

³ Glorieux e.a. (2006), *De 24 uur van Vlaanderen*, p. 219-221.

⁴ Dirk Geldof (2001), *Onthaasting*; Glorieux e.a. (2007), *Lessen voor een Belgisch tijdsbeleid*; *Zeitpolitisches Manifest* van de *Deutsche Gesellschaft für Zeitpolitik* (http://www.zeitpolitik.de/pdfs/ZP_Manifest.pdf)

⁵ Glorieux e.a. (2007), *Lessen voor een Belgisch tijdsbeleid*, p. 8.

⁶ Glorieux e.a. (2007), *Lessen voor een Belgisch tijdsbeleid*, p. 8.

- **Gebrek aan tijdsbestedingsonderzoek bij kinderen**

Een eventueel **tijdsbeleid** dat ook met kinderen rekening houdt, **kan zich niet baseren op gegevens** die tonen hoe kinderen zelf hun tijd besteden.

Onderzoek naar de tijdsbesteding levert interessante gegevens over het dagelijkse leven, ook over alledaagse praktijken die in veel onderzoek anders buiten beeld blijven. Het onderzoek wordt des te relevanter wanneer het herhaald wordt en zo feitenmateriaal oplevert over trends doorheen de tijd.

Jammer genoeg blijven **kinderen** onder de 12 jaar en vaak ook jongeren in dit onderzoek in België buiten beeld. Ook in internationaal opzicht blijft tijdsbestedingsonderzoek bij kinderen erg schaars en beperkt tot specifieke activiteiten zoals televisiekijken, veeleer dan over het algemene tijdsgebruik.

Toch zouden systematische en herhaalde studies over de tijdsbesteding van kinderen heel **relevante gegevens** kunnen opleveren. Zo weten we dat er minder gespeeld wordt in de publieke buitenruimte dan 25 jaar geleden, en zijn er indicaties van een toegenomen institutionalisering van de vrije tijd van kinderen. Maar er is een gebrek aan cijfermateriaal om deze indicaties ook werkelijk aan te tonen en om een zicht te krijgen op de wijze waarop die institutionalisering in verschillende mate en op verschillende wijzen plaatsgrijpt in diverse groepen kinderen.

- **Onzichtbare kindertijd**

Deze **afwezigheid** van kinderen in het tijdsonderzoek zegt veel over hun positie in de samenleving. Ze reflecteert het beperkte belang dat het beleid hecht aan de tijdsbesteding van kinderen.

Zowel in het maatschappelijke debat als in tijdsbestedingsonderzoek komen kinderen dan in beeld als een belemmering of een familiaal en maatschappelijk probleem. Ze worden beschouwd als een mogelijke last (ze kosten tijd) of als potentieel slachtoffer (nemen kinderen onze drukke levensstijl niet over?).

Als mensen met eigen tijdswensen en een eigen beleving van en omgang met de tijd, blijven kinderen in het maatschappelijke debat en in veel tijdsonderzoek afwezig en **onzichtbaar**.

Een contrast met het thema 'kinderen en ruimte'! Daar worden kinderen niet enkel in onderzoek maar ook in de maatschappelijke praktijk meer en meer erkend als competente actoren die inspraak verdienen en recht hebben op deelname aan de maatschappelijke bronnen, zoals een goeie toegang tot de publieke ruimte. Het ruimtelijke lokale beleid houdt rekening met kinderen. Dat bewustzijn van het actorschap van kinderen is er nauwelijks wanneer het gaat over temporaliteit.

b. Een tijdsbeleid in het belang van kinderen?

Een tijdsbeleid 'voor kinderen' dat onvoldoende met hun eigen tijdswensen rekening houdt, houdt **een dubbel risico** in voor kinderen. Het dreigt zich te laten ondersneeuwen door 'volwassen' bekommernissen, of door een disciplinerende pedagogiek.

- **Risico 1: enkel volwassen bekommernissen bepalen het tijdsbeleid**

Kinderen en hun tijdswensen dreigen in een (impliciet of expliciet) tijdsbeleid zonder uitdrukkelijke aandacht voor kinderen ondergesneeuwd te worden door **andere aanspraken op tijd**:

- de problematiek van tijdsdruk bij volwassenen (m.n. ouders) beheerst het maatschappelijk debat over tijd. Kinderen hebben daarin hun plaats als mogelijke last

(kinderen zijn tijdvreeters voor ouders) of als mogelijk slachtoffer (nemen ze de tijdsdruk niet over?). Voor kinderen is deze kwestie weliswaar relevant omdat ze via hun ouders een invloed heeft op hun leven, maar het thema van tijdsdruk is voor kinderen zélf eigenlijk marginaal: anders dan hun ouders hebben kinderen zelden last van 'tijdsdruk'.

- in de vrije tijd van kinderen spelen economische motieven i.v.m. de opvang van kinderen een belangrijke rol: zeer uitdrukkelijk in de kinderopvang, maar ook het vakantiespeelplein, vakantiecampen en andere georganiseerde vrijetijdsbestedingen zijn niet los te zien van de opvangmotieven en –noden van ouders.

- **Risico 2: een tijdbeleid voor kinderen is disciplinerend**

Wanneer tijd wel sterk aanwezig is in het leven van kinderen, heeft het vaak een disciplinerend karakter.⁷ Leeftijd, zo cruciaal in de kindertijd, deelt kinderen op in sociale groepen: op school, maar ook in de (georganiseerde) vrije tijd. Leeftijd wordt dan gekoppeld aan de ontwikkelingsfasen die kinderen doormaken. Kinderen leren tijd plannen, en tijd is zowel een mogelijke aanleiding tot disciplinerend (te laat komen) als een middel ertoe (vroeg naar bed moeten).

Tijd krijgt vanuit dit perspectief soms een erg **normaliserend** karakter. Tijd komt dan niet zozeer naar voor als een bron die mogelijkheden biedt, maar als beperking: tijd moet nuttig/efficiënt worden ingevuld of is bron voor een normaliserende categorisering.

Ook in de georganiseerde vrije tijd speelt dit een rol. Niet overal is het 'zomaar' spelen van kinderen een gelegitimeerde vorm van vrijetijd: de idee (bij ouders, beleidsmakers, zelfs jeugdwerkers) dat spelen voor kinderen georganiseerd en gepland moet worden omdat het dan waardevoller is, bemoeilijkt meer open vormen van spel.

3. Een tijdsbeleid dat ook oog heeft voor kinderen is belangrijk om recht te doen aan hun eigen plaats in de samenleving.

a. De organisatie van de tijd is van belang voor kinderen

Elke tijdsorganisatie biedt beperkingen en mogelijkheden voor kinderen, en **kinderen hebben daarbinnen eigen tijdwensen**.

Op basis van het nog schaarse onderzoek naar de tijdsbeleving van kinderen weten we dat kinderen tijdsdruk niet als een basisprobleem beschouwen en dat 'meer tijd hebben' geen basiswens is die zij vaak uiten.

Wie kijkt naar hoe kinderen actief zijn in hun omgang met de tijd, ziet dat kinderen streven naar

- het verwerven en vrijwaren van een tijd die in voldoende mate **structuur en houvast** biedt,
- en het verwerven en vrijwaren van een tijd die voldoende **invulbaar** is.

De veiligheid, geborgenheid en duidelijkheid die de structuur biedt, nemen heel wat onzekerheden weg: kinderen hoeven zich niet voortdurend de vraag te stellen 'hoe het deze keer weer zal verlopen'. Andere kwaliteiten van de tijd gaan over de manier waarop de tijd voor kinderen invulbaar is: dan is er de vrijheid om zelf keuzes te maken en de tijd betekenis te geven.

Ook de tijdsordening waarin kinderen actief omgaan met de tijd, biedt houvast of legt een bepaalde structuur op; en ze gunt of stimuleert kinderen autonomie in hun omgang met de

---

⁷ Bruno Vanobbergen, panelgesprek op studiedag *Kostbare kindertijd*, 28 januari 2010.

tijd. Het 'temporele actorschap' van kinderen en de tijdsordening waarin zij dit actorschap uitoefenen, spelen dus op hetzelfde terrein.⁸

Structuur en invulbaarheid als kwaliteiten van tijd voor kinderen

Structuur

Kinderen voelen zich pas thuis in een omgeving wanneer zij er **houvast** en **herkenbaarheid** kunnen vinden of creëren. Kinderen zoeken hun vaste plekje op, houden vast aan hun bedritueel. Heel wat houvast zit al in de structuur ingebakken: er zijn bijvoorbeeld momenten die elke dag opnieuw terugkeren en die voor kinderen ankerpunten zijn. Ook het ervaren van een zekere **samenhang** of een verhaal in het dagverloop geeft kinderen de nodige structuur, zodat overgangsmomenten zich niet bruusk aandienen.

Invulbaarheid

- Een voorwaarde om actief met de tijd om te gaan, is dat de tijd zelf niet negatief mag worden ervaren. Zich kunnen **verbinden** met de tijd is een basisvoorwaarde om die tijd zinvol te kunnen invullen.
- Tijd is ten volle invulbaar voor kinderen wanneer zij die tijd zelf kunnen **bestemmen**. Vrije tijd is daar ideaal voor: wanneer kinderen kunnen doen wat ze willen, en daarbij ondersteund worden, bijvoorbeeld door materiaal of een divers en vrijblijvend aanbod, kunnen ze zelf beslissen hoe ze hun tijd zullen invullen.
- Als de tijd niet volop zelf bestembaar is, is hij misschien wel nog **manipuleerbaar**. Zo kunnen kinderen toch nog een stukje eigen tijd creëren, via tactieken die inspelen op de openingen die de geldende tijdsorde laat. Als het gedoogd wordt dat kinderen even niet meer meedoen met de 'verplichte' activiteiten, dan zijn die kinderen toch succesvol in hun actieve omgang met de tijd.
- Kinderen geven de tijd ook betekenis. Hoe meer de tijd **verbeeldbaar** is, hoe meer kansen die betekenisgeving krijgt. De tijd is niet altijd op één functie gericht of heeft niet altijd een vooraf vastgelegde bestemming. Er kan integendeel van alles gebeuren. Dat is een grote waarde van fantasiespel en veel ander, door kinderen zelf georganiseerd spel, waarin elke gebeurtenis weer een nieuwe wending kan betekenen.
- De tijd wordt niet alleen betekenis gegeven, hij wordt ook op een bepaalde manier ervaren. Kinderen zoeken nu eens **rust**, dan weer **intensiteit**.
- Kinderen hechten zowel veel belang aan **eigen tijd**, die zij op hun eigen manier vorm geven en waarover ze weinig verantwoording dienen af te leggen, als aan '**socialitijd**', waarin kinderen hun tijd delen en wensen te delen met anderen. Maar als het even kan, proberen kinderen beide te verenigen. Als kinderen met elkaar kampen bouwen of fantasiespel spelen, is dat door en door sociaal, maar het gebeurt wel helemaal volgens de eigen geplogenheden van kinderen, doorgaans zonder tussenkomst van volwassenen. In de gezinscontext spelen kinderen zo graag gezelschapspelletjes met de hele familie om dezelfde reden: de tijd wordt gedeeld, ook met de ouders, maar dan wél op het eigen (speel)terrein van kinderen.

Kinderen ervaren vooral tijdsproblemen wanneer hun *temporele autonomie* al te zeer wordt ingeperkt: wanneer er weinig kans is om de tijd zelf in te vullen. Wanneer kinderen frustraties tonen, is het niet, zoals bij hun ouders, omdat ze niet de tijd hebben om gedaan

---

⁸ Meire, Johan (2010), *Kostbare kindertijd*.

krijgen wat ze zouden willen of moeten doen, maar wel omdat ze door een opgelegde tijdsstructuur of de regels daarin zo aan banden worden gelegd dat hun eigen, gewenste tijdsinvulling onmogelijk (gemaakt) wordt.⁹

Dat kinderen die beperkingen vrij vaak ervaren, mag weinig verwondering wekken, gezien hun ondergeschikte positie in de samenleving en hun beperkte 'tijdskapitaal'. Niet zij, maar volwassenen regelen de meeste van de temporele ordeningen waarin zij zich bevinden. Tegelijk is die ondergeschikte positie niet absoluut. Kinderen die 'moeten' meedoen met een activiteit die hen niet (langer) boeit, zoeken bij de minste gelegenheid een manier om aan het spel te ontsnappen en kunnen zo wellicht even tijd voor zichzelf vinden.

b. Een tijdsbeleid dat met kinderen rekening houdt, is een meerwaarde.

- **Voor kinderen zelf: het helpt kinderen deel te hebben in en deel te nemen aan de samenleving**

Tijdsbeleid hangt samen met welzijn en levenskwaliteit (zie hoger) en is, net als ruimte, een maatschappelijke bron die de mogelijkheid biedt om deel te nemen aan het leven in de samenleving. Tijdsbeleid kan erop gericht zijn om een meer evenwichtige verdeling te bereiken van maatschappelijke bronnen (waarvan tijd er één is) – en dus een grotere aandacht te hebben voor kwetsbare of ondergeschikte groepen in de samenleving, zoals kinderen.

Is 'tijd' voor kinderen een recht?

Het Kinderrechtenverdrag erkent in Artikel 31 het recht van het kind op rust en vrije tijd, en zegt dat de Staten de verwezenlijking van dit recht dienen te bevorderen.

Maar is het **recht** 'om tijd te hebben' ook meer in het algemeen een kinderrecht? Die vraag heeft nood aan herformulering: als we recht willen doen aan kinderen, dan moeten kinderen ook tijd krijgen. Het gaat dan niet zozeer om tijd krijgen 'om nog kind te kunnen zijn' – dat is een te naïef romantisch idee –, maar eerder om 'het recht om zich te kunnen verliezen in tijd'.¹⁰

- **Voor de bredere samenleving: het doet ons nadenken over onze collectieve ritmes**

De tijdswensen van kinderen, zoals die in onderzoek over hun tijdsbeleving tot uiting komen, kunnen gelezen worden als een onuitgesproken pleidooi voor een 'recht op verveling'.¹¹ De belangrijke waarde die kinderen hechten aan autonomie, hangt daarmee samen. Kinderen **wensen vaak niet-inge vulde tijd**. Daarin leer je omgaan met tijd, verwerk je tijd, tijd waaruit creativiteit kan ontstaan. Die hang naar niet-inge vulde is een mogelijke, alternatieve invulling van het begrip 'onthaasting'.

Als de samenleving aan **kinderen de tijd gunt** om zich ook eens te vervelen, staat dat haaks op productiviteit, het verwerven van *skills*. Het gaat in tegen een instrumentalistische en normatieve visie op tijd die ons 'beter leert plannen'. Een tijdsbeleid kan ons doen nadenken over onze collectieve ritmes en de waarden die ermee samenhangen.

---

⁹ Wehr, Laura (2009), *Alltagzeiten der Kinder*.

¹⁰ Bruno Vanobbergen, panelgesprek studiedag *Kostbare kindertijd*.

¹¹ Dirk Geldof, afsluitende reflecties op studiedag *Kostbare kindertijd*.

1. Leer kinderen kennen: doe aan systematisch en herhaald tijdsbestedingsonderzoek bij kinderen

- Een (al dan niet impliciet!) tijdsbeleid kan alleen ook met kinderen rekening houden als het niet is gebouwd op los zand maar op feitelijke gegevens over hoe kinderen hun tijd besteden.
- Zonder degelijk onderzoek blijven kinderen onzichtbaar wanneer het over tijd gaat.
- Er kunnen wel allerlei hypothesen gemaakt worden over trends i.v.m. hoe kinderen hun tijd doorbrengen, maar zijn die wel de realiteit? Tijdsbestedingsonderzoek bij volwassenen kan bijvoorbeeld heel wat mythes over een '24-uurseconomie' ontcrachten. Hoe zit het bij kinderen? Besteden kinderen steeds minder tijd aan informeel spel of aan buitenspelen en steeds meer aan nieuwe media en aan gestructureerde vrijetijdsbestedingen?
- Tijdsbestedingsonderzoek is méér dan in kaart brengen welke vrijetijdsactiviteiten kinderen hebben – iets waar wel regelmatig onderzoek naar gebeurt. Het is een ideale manier om onderzoek uit te voeren over kinderen en jongeren dat uit 'de jeugdsector' breekt.
- Tijdsbestedingsonderzoek kan de diversiteit in de categorie kinderen in kaart brengen én tegelijk kinderen als sociale categorie meer zichtbaar maken.
- Het kan een eerste (maar wel onvolledige) aanzet zijn naar onderzoek over de verdichting van de tijd: wordt de tijd, ook de vrije tijd, meer en meer 'prestatietijd'?

2. Sensibiliseer over hoe kinderen hun tijd beleven

a. Vereenzelvig een tijdsbeleid voor gezinnen niet met een tijdsbeleid voor kinderen. Ga voor kinderen zelf niet uit van de tijdsproblematiek van ouders in de drukke leeftijd: het gevoel van tijdsdruk en de hang naar 'quality time'.

- Kinderen geven een andere invulling aan 'volwassen' bekommernissen over tijd:
  - Kinderen geven niet aan dat ze het door hun hobby's druk hebben, zelfs al hebben ze er veel.
  - Kinderen situeren kwaliteitstijd veel minder dan volwassenen in speciaal voorbehouden activiteiten en veel meer in de dagelijkse tijd.
- Mogelijke thema's:
  - Bewustmaking van de tijdswensen van kinderen – hun streven naar structuur en invulbaarheid in de tijd (zie hoger); de kwetsbaarheid van hun tijdsautonomie als hún centrale bekommernis i.v.m. tijd.
  - Kwaliteitstijd laat zich bij kinderen niet zo makkelijk vangen in afgebakende, speciaal vrijgehouden tijdsblokken die op 'familietijd' gericht zijn. Diverse vormen van samenzijn zijn voor kinderen kwaliteitsvol, en kinderen situeren die kwaliteit vooral in de dagelijkse interacties in het gezin (of met vrienden).
  - Waardering/belang van verschillende soorten van gezinstijd (samen dingen doen, samen-apart onnadrukkelijk in elkaars buurt zijn, interacties tussen één kind en één ouder, interacties tussen kinderen onderling), die elk hun kans moeten krijgen.

b. Maar erken wel dat kinderen in een gezin en een samenleving leven: de tijdsdruk die ouders ervaren is relevant wanneer ze het leven van kinderen beperkt of lastiger maakt ('negatieve spillover': het beperkende effect dat de arbeidstijd heeft op de gezinstijd). Daarom is het van belang ouders te ondersteunen in hun pogingen om gezinstijd met hun 'eigen' tijd te verzoenen.

3. Ondersteun de ouders in hun invulling van de gezinstijd

Ouders voelen zich alleen in hun keuzes, of ze er nu voor kiezen om (al dan niet deeltijds) thuis te blijven voor hun kinderen, of kiezen om te gaan werken. Zij zijn degenen die het sterkst moeten ervaren dat zij als individuen de gevolgen van een sociale problematiek voelen.

- Ouderschapsverloven en andere vormen van verlof voor alle ouders (zowel moeders als vaders) kunnen zorgen voor meer **marges voor gezinstijd**, maar dit kan ook door meer aandacht voor de problematiek op de werkvloer zelf, bijvoorbeeld in de organisatie van vergaderingen 'overdag', in die periodes die geen bijkomende belasting opleveren voor de opvang van kinderen.¹²
- (Werkende) moeders dragen de grootste last in het combineren en afstemmen van zorg en arbeid. Maar vergeet ook de (werkende) **vaders** niet: voor de kinderen zijn zij de ouders die het minst aanwezig en/of beschikbaar zijn. Ook kinderen met een niet uithuizig werkende moeder, geven aan dat hun vader minder dan gewenst tijd voor hen heeft.

4. Erken en ondersteun de temporele eigenheid van kinderen in de samenleving

Kinderen zijn niet alleen lid van een gezin. Ze gaan ook actief met tijd om in (georganiseerde) vrijetijdsomgevingen (zie verder) en elders in de samenleving. Kinderen hebben vaak hebben relatief weinig kansen om hun tijd autonoom in te vullen of te plannen. Dat komt omdat hun tijd soms sterk voorgestructureerd is, maar er zijn ook andere beperkende factoren: het tijdstekort dat hun ouders ervaren, de bezorgdheden die hun ouders hebben over tijd die kinderen doorbrengen zonder volwassenen (thuis, in de publieke ruimte), de fragmentering van de dag in diverse omgevingen met elk een eigen tijdsorganisatie...

Enkele voorbeelden tonen aan dat kinderen ook in het publieke domein meer vat kunnen krijgen op hun tijd:

- Een **speelweefsel** dat kinderen toelaat om zich autonoom op een zowel prettige als veilige manier doorheen hun buurt te verplaatsen tussen de plekken die voor hen van tel zijn, geeft kansen om de vrije tijd zelf in de publieke ruimte in te vullen, zonder dat er voortdurend nood is aan volwassen begeleiding; tegelijk geeft het weefsel ook een voldoende mate van geborgenheid (veiligheid, duidelijkheid) die een voorwaarde is voor deze autonomie. Dit voorbeeld toont ook dat tijdsbeleid nauw kan samenhangen met een (kindgericht) ruimtelijk beleid.
- De **brede school** zou kunnen uitgroeien tot een omgeving waarin de tijd voor kinderen zowel voldoende structuur kent als in voldoende mate zelf invulbaar is voor kinderen.¹³ Het evenwicht tussen afwisseling en samenhang in de dag is dan een belangrijke uitdaging.
- Er kan meer **aandacht** komen **voor de eigen ritmes van kinderen**. In Rennes (Frankrijk) is hieraan gewerkt op het onderwijsdomein. De temporele doelstellingen waren: meer evenwicht in het schooljaar bewerkstelligen; een grotere regelmaat in de ritmes, afgesteld op het biologische (slaap)ritme van kinderen; het dagverloop lichter maken; de leermomenten op de meest geschikte momenten van de dag plannen.¹⁴

---

¹² Chirstel Verhas, panelgesprek studiedag *Kostbare kindertijd*.

¹³ Bruno Vanobbergen, panelgesprek studiedag *Kostbare kindertijd*.

¹⁴ Dit project werd drie jaar lang ondersteund. Er is weinig bekend over de resultaten hiervan: het gaat om een lokaal initiatief waarvan de resultaten nauwelijks verspreid worden. Rennes wordt bijvoorbeeld niet vermeld in het uitgebreide overzicht van Glorieux e.a. 2007; deze informatie komt van op de site van de stad Bolzano: http://www.gemeinde.bozen.it/UploadDocs/701_Rennes.rtf

II. Vrije tijd

Ook in de vrije tijd van kinderen wordt weinig vanuit tijd gedacht. De buitenschoolse opvang en het speelpleinwerk vormen daar in zekere mate uitzonderingen op. De vrije tijd van kinderen biedt kansen om aan te sluiten bij de (eigen) tijdsbeleving van kinderen. Maar haar situering tussen andere tijdsordes en andere tijdsaanspraken creëert wel een aantal spanningsvelden.

1. Ook in de vrije tijd van kinderen wordt weinig vanuit tijd gedacht. De buitenschoolse opvang en het speelpleinwerk vormen daar in zekere mate uitzonderingen op.

Over de georganiseerde vrijetijdssector voor kinderen wordt nagedacht in termen van werkvormen, activiteiten, de rol van begeleiders, materiaal en ruimte, maar zelden over het statuut van de tijd die kinderen doorbrengen in de vrijetijdsactiviteiten. In de jeugdbeweging, de sportclub of de muziekschool ligt de vrije tijd die kinderen daar doorbrengen, vaak relatief vast.

Meer dan in de meeste andere georganiseerde vormen van jeugdwerk en/of vrijetijdsbesteding wordt in het speelpleinwerk en in de buitenschoolse kinderopvang nagedacht over de vraag in hoeverre de tijd voor kinderen reeds ingevuld moet zijn – al gebeurt dit zelden in uitdrukkelijk temporele termen.

- In het speelpleinwerk is die discussie zelfs heel uitgesproken: welk 'speelsysteem' wordt op het speelplein gehanteerd? Wordt er een aanbod voorzien dat iedereen moet volgen (meestal in aparte leeftijdsgroepen), of is een eventueel aanbod facultatief te volgen en mogen kinderen ook volop hun eigen, spontane spel spelen?
- In de reflecties over de pedagogische taak of kwaliteit van de kinderopvang komen vaak eenzelfde soort vragen aan bod, waarbij aandacht gevraagd wordt voor de autonomie van kinderen en het feit dat kinderen veel van en aan elkaar leren. Ook hier gaat het onder meer om de vraag in hoeverre de tijd in de opvang door de organisatie en de begeleiders moet voorgestructureerd zijn.

2. De vrije tijd van kinderen biedt kansen om aan te sluiten bij de (eigen) tijdsbeleving van kinderen.

Het speelpleinwerk en de buitenschoolse kinderopvang hebben, los van een heel andere ontstaansgeschiedenis, best een en ander met elkaar gemeen. In beide contexten wordt gespeeld en worden kinderen opgevangen, en beide hebben uitdrukkelijk aandacht voor de waarde van spelen als zinvolle tijdsbesteding. Anderzijds legt het speelplein eerder de nadruk op speelsheid en avontuurlijkheid, en de kinderopvang ook meer op veiligheid, structuur en

geborgenheid. Die laatste verschillen kunnen ook verrijkend en inspirerend werken en een grotere bewustwording van de eigen grenzen of automatismen teweegbrengen.¹⁵

a. Speelpleinwerk

- Het speelpleinwerk is een heel eigen vorm van jeugdwerk. Het speelplein, dat onlosmakelijk verbonden is met 'de vakantie', draait ondubbelzinnig om het (al dan niet georganiseerde) *spelen* van kinderen. Kinderen krijgen op het speelplein allerlei mogelijkheden, impulsen, materialen en speelkameraden die ze elders wellicht niet hebben. Die nadruk op spelen wordt niet of nauwelijks vertroebeld door allerhande bijkomende pedagogische of praktische kwesties. Kinderen komen niet naar het speelplein om te leren en ze worden geen lid van een grotere beweging. Op een speelplein wordt gewoon gespeeld.
- Wel is er natuurlijk een duidelijke invloed van jeugdbewegingen: de animatoren zijn jongeren, vooral vrijwilligers, die vaak ook in jeugdbewegingen actief zijn en de daar gebruikte werk- en spelvormen naar het speelplein meebrengen.
- Kinderen waarderen op het speelplein de aanwezigheid van andere kinderen, het speelmateriaal en de animatoren, én ze waarderen het enorm als er een grote keuzevrijheid is: wanneer ze zowel kunnen deelnemen aan aangeboden activiteiten als de mogelijkheid hebben tot 'vrij spel'. Mede daarom promoot de Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS) een open activiteitenaanbod.
- De VDS vindt immers dat de gestructureerde vrije tijd moet worden benaderd vanuit het perspectief van het kind. Kinderen moeten de mogelijkheid krijgen om zelf invulling te geven aan hun eigen vrije tijd: **vakantie** is vakantie. In een open activiteitenaanbod zijn er zo weinig mogelijk momenten in de dag waarop kinderen verplicht worden om dingen te doen die ze in feite niet zouden doen in hun vrije tijd.
- Essentieel is daarbij wel dat kinderen hierin **ondersteund** worden. Een open speelaanbod houdt dan niet gewoon "vrij spel" in maar wordt geschraagd door een permanent aanbod van animatoren, die zowel voorbereide activiteiten aanbieden als impulsen geven die het spel van kinderen voortstuwen; door de mogelijkheid om zowel binnen als buiten te spelen; door de aanwezigheid van speelmateriaal en van andere kinderen; en doordat ook de rusttijd door kinderen zelf kan bepaald worden. Juist in een dergelijke omgeving, met veel ondersteuning en een kwalitatief aanbod, kunnen kinderen het beste hun eigen keuze maken.

b. Buitenschoolse kinderopvang

- Die visie op vrije tijd is in de buitenschoolse kinderopvang iets minder vanzelfsprekend. De Initiatieven Buitenschoolse Opvang (IBO) zijn **ontstaan** in het begin van de jaren '90, vanuit sociaaleconomische drijfsferen: om ouders (en dan voornamelijk moeders) de mogelijkheid te geven om zich op de arbeidsmarkt te begeven; en als een tewerkstellingscircuit voor laaggeschoolde werkzoekenden.
- Recent is er is een **evolutie** waarbij het perspectief van het kind meer centraal komt te staan: de opvang is niet langer een 'noodzakelijk kwaad', maar het IBO is voor kinderen een volwaardige plek van vrije tijd. Volgens de pedagogische visie op de buitenschoolse kinderopvang **dient de opvangtijd vrije tijd te zijn**.
- Tegelijk heeft de tijd in de kinderopvang, door haar uitdrukkelijke opvangfunctie, toch altijd het wat ambigue statuut van '**verplichte vrije tijd**'. Wanneer kinderen voor en na schooltijd naar een of andere vorm van kinderopvang gaan, hebben

---

¹⁵ Fort, Kwinten (2009), Visietekst *Spelen én opvangen. Of waar het speelpleinwerk en kinderopvang elkaar ontmoeten*. Zie http://www.jeugdbeleidsplan.be/documenten/speelpleinwerk_spelen_of_opvangen

weinig van hen daar zelf voor gekozen. Een andere, allereerst economische logica heeft hen daar gebracht.

In enkele pilootprojecten in Brussel¹⁶ wordt sinds 2003 gepoogd om een meer uitdrukkelijke plek te geven aan de **sociaal-pedagogische meerwaarde** van de buitenschoolse opvang, die ligt in de combinatie van de 'nestfunctie' en de 'webfunctie' van een IBO:

- Het IBO zelf is een veilig '**nest**', dat geborgenheid en begeleiding biedt aan kinderen. Kinderen hebben veel keuzevrijheid en alle tijd en ruimte voor ongestructureerde vrije tijd.
- Vanuit het nest kunnen kinderen deelnemen aan een aantal vrijetijdsactiviteiten in de buurt: een sportclub, een muziekschool, een speelpleinwerking. Dit '**web**' van organisaties verruimt de werking van het IBO naar de buurt.

Toch is deze werkwijze en visie nog lang niet veralgemeend. Het beleid over en het beleid van de kinderopvang(sector) concentreert zich in belangrijke mate op de (omvangrijke) sector van de dagopvang van kinderen tot 3 jaar. Dit draagt zonder twijfel bij tot de 'afwezigheid' van de actieve rol van kinderen in veel beleidsmatige teksten vanuit de opvangsector. Hier komt de heel andere geschiedenis en achtergrond in vergelijking met het speelplein duidelijk naar voor.

c. Een maatschappelijke meerwaarde

Op diverse manieren kan een tijdsbeleid in de vrijetijdssector dus een brede bijdrage leveren aan de samenleving. De genoemde pilootprojecten tonen ook aan dat de opvang een belangrijke sociale en buurtgerichte functie kan vervullen. Niet alle kinderen hebben 'rechtstreeks' toegang tot het bestaande vrijetijdsaanbod, zeker in de grote steden. Via de opvang worden deze kinderen soms wel bereikt en via het web zowel beter in de buurt als in het lokale vrijetijdsaanbod geïntegreerd.¹⁷ Dit is één van de manieren waarop een tijdsbeleid in de georganiseerde vrijetijd voor kinderen een bijdrage kan leveren aan de samenleving.

- Enerzijds omdat ze 'vrijplaatsen' creëert waarin kinderen hun eigen tijd kunnen beleven en daar geen verantwoording over hoeven af te leggen.
- Anderzijds door de wisselwerking met de samenleving, meer bepaald met de buurt:
  - door verbindingen maken in de vrije tijd zelf (webfunctie);
  - door de bredere sociale, pedagogische en buurtgerichte functie van opvang (en speelpleinwerk).

De uitdaging daarbij is af te stappen van het denken vanuit het aanbod, het organisatieniveau (wat bestaat er en hoe krijgen we de kinderen erheen?) maar uit te gaan van de vraag: wat hebben deze kinderen en ouders in deze buurt nodig? In die zin zou een tijdsbeleid regionaal ingebed moeten worden.¹⁸

Dit sluit aan bij enkele tendenzen in het Vlaams beleid, waarin verbindingen met de jeugd- en vrijetijdssectoren worden ondersteund.

---

¹⁶ Buitenschoolse opvang in en met de buurt (zie <http://www.vbjk.be/nl/node/3156>).

¹⁷ Ook een eerder project buurtgerichte opvang in Gent (1998-2003) vertrok vanuit de vaststelling dat tweeverdieners wel maar andere groepen niet goed bereikt worden (zie http://www.vbjk.be/files/hdlbuurtgericht_0.pdf).

¹⁸ Katrien Van Laere, panelgesprek studiedag *Kostbare kindertijd*.

- De pedagogische rol van de kinderopvang wordt onder meer erkend in de omgevingsanalyse in de **Beleidsnota Jeugd 2009-2014**. Die geeft aan dat kinderrechtenorganisatie bijzondere aandacht vragen voor de kinderopvang, die mee instaat voor de opvoeding van kinderen maar die voor kinderen tegelijk een deel van hun vrije tijd is.

- De **Beleidsbrief jeugd** van 2007 stelde reeds dat de sector van de buitenschoolse kinderopvang een economische groeisector is die “er echter onvoldoende bij stil [staat] dat de buitenschoolse kinderopvang zich afspeelt in de **vrije tijd** van kinderen. Met uitzondering van een beperkt aantal proefprojecten wordt het kinderopvanginitiatief nog te vaak beschouwd als een opzichzelfstaande werkvorm die geen interactie behoeft met andere werkvormen die zich ontwikkelen in de vrije tijd van kinderen.”

- Inderdaad **wordt de nood aan de invulling van de opvangtijd als vrije tijd, vertaald als een nood aan samenwerking tussen de opvangsector en andere vrijetijdssectoren.**¹⁹ Zowel de aandacht voor de rol van de buitenschoolse kinderopvang in de vrije tijd van kinderen als de band met andere vrijetijdsactiviteiten en -sectoren worden verder opgenomen in de **Beleidsnota jeugd 2009-2014** van de nieuwe Minister van Jeugd. Die verwijst naar de netwerk-IBO's of de brede kinderopvang: proefprojecten waaruit nu lessen moeten getrokken worden (SD 5). Dit wordt gekoppeld aan de brede school, die vanuit een (door de Vlaamse overheid gestimuleerde) *lokale regie* wordt gestuurd. OD 5.1. van deze beleidsnota wil van de jeugdsector een actieve partner maken in de uitbouw van brede scholen. Vanuit het lokale jeugdbeleid kunnen lokale besturen mee de regie opnemen van brede scholen.

- Dit impliceert **een grotere participatie van de jeugdsector** en de daarin vigerende visies op kinderen, spelen en vrije tijd **in het concept 'brede school'**, waaronder dus ook de brede kinderopvang kan worden begrepen.

- Ook de **Beleidsnota Welzijn 2009-2014**, die wil investeren “in het aanbod en de structuur van de kinderopvang om zo te bewerkstelligen dat deze haar sociale, economische en pedagogische functie maximaal kan waar maken (OD 3.1)” en een “nieuw organisatiemodel voor de buitenschoolse en vakantieopvang” wil realiseren, stelt “de verdere samenwerking met onderwijs en met alle partners betrokken op de vrije tijd van jonge kinderen, namelijk jeugd, cultuur en sport centraal”.

3. Dat de vrije tijd van kinderen gesitueerd is tussen andere tijdsordes en moet concurreren met andere tijdsaanspraken, creëert een aantal spanningsvelden.

a. Extern spanningsveld: de botsende tijdsordes van 'vrije tijd' en 'opvangtijd'

- Hoezeer de tijd in de opvang in pedagogische visies ook als 'vrije tijd' wordt gedefinieerd en in de werkingen als dusdanig wordt ingevuld, de spanning met haar verplichte karakter blijft steeds aanwezig. Bovendien kampt de kinderopvang met een steeds prangender wordende **vraag naar opvangplaatsen**. Dit versterkt de

---

¹⁹ Waar ook een nadruk op het kansen geven aan het eigen spel van kinderen een alternatief was geweest.

spanning tussen het afnemend opleidingsniveau van de begeleiders in de opvang, en de toenemende kwaliteitseisen die aan de opvang (en de begeleiders) worden gesteld.²⁰

- Hiermee verbonden is er een spanningsveld tussen de **belangen van ouders en die van kinderen**. Vaak zijn die belangen niet tegengesteld. Maar naast de nood aan meer opvangplaatsen is er ook de roep naar een meer flexibele opvang met langere openingstijden. Die komen tegemoet aan de noden of wensen van sommige ouders, maar vragen bij de draagkracht en de belangen van kinderen blijven daarbij buiten beeld.²¹
- Anders dan de tijd in de opvang lijkt 'speelpleintijd' onmiskenbaar vrije tijd. In de vakanties kiezen heel wat kinderen voor de omgeving van het speelpleinwerk: ze gaan graag naar het speelplein omdat ze er volop kansen krijgen om te doen wat ze graag doen. Toch zijn er ook kinderen die naar het speelplein gaan omdat hun ouders nood hebben aan opvang en niet omdat de kinderen daar zelf naar vragen. De tijd is dan in eerste instantie verplichte tijd – wat overigens de hele beleving van de tijd op het speelplein niet hoeft te domineren: ook kinderen die naar het speelplein 'moeten' gaan, kunnen de tijd daar heel prettig vinden en toch als vrije tijd beschouwen.

Ook speelpleinen gaan mee in de trend om meer aan de opvangfunctie tegemoet te komen door langere openingstijden te voorzien.

- Meer in het algemeen bloeit de jeugdsector mede dankzij haar opvangfunctie. De **Beleidsnota Jeugd 2009-2014** stelt dat "de uitbreiding van het aanbod de afgelopen vijftien jaar (...) minder te maken [heeft] met een dynamiek van binnenuit, maar met een dubbele vraag van buitenaf: de uitbouw van een na- en buitenschools vrijetijdsaanbod gekoppeld aan een vraag van gezinnen waar beide ouders werken, en een vraag uit de onderwijssector, waar de verplichte tijd korter geworden is en de vraag naar invulling van de vrije tijd groter." (SD 1).
- Een van de uitdagingen van het jeugdwerk, stelt de nota nog, is het vinden van een evenwicht "tussen de sterktes van het jeugdwerk, die gebaseerd zijn op eigen keuze van kinderen en jongeren, en de verwachtingen van buitenaf – school, en ouders".

Zo ondervindt het speelpleinwerk dat het niet vanzelfsprekend is om een open speelaanbod te promoten. Werkingen met een veeleer gesloten aanbod verliezen in het speelpleinwerk geenszins terrein. Uit focusgroepgesprekken met speelpleinanimatoren valt af te leiden dat veel animatoren meer houvast vinden in de voorbereide activiteiten van een gesloten aanbod; maar ook dat er vanuit ouders, organisatoren of jeugdconsulenten de verwachting is dat zij zullen/moeten zorgen voor geleide, 'voorbereide activiteiten'. Inspelen op het spontane spel van kinderen hoort daar niet bij. De in de beleidsnota aangehaalde spanning tussen de eigen dynamiek en de verwachtingen van buitenaf speelt hierin dus wel degelijk een rol.

---

²⁰ Peeters, Jan (2008), *De warme professional. Begeleid(st)ers kinderopvang construeren professionaliteit*. Gent: Academia Press.

²¹ Is een opvang die elke dag 24u op 24 open is en daarbij zeer flexibel inspeelt op de wensen van de ouders (www.klokjeron.nl) echt 'de opvang van de toekomst?' (<http://www.kinderopvangtotaal.nl/Artikel/1547/489343/Kinderopvang-Klokje-rond-wint-prijs.html?creationdate=True>). Is dit een keuze die maatschappelijk gezien waardevol is?

b. Intern spanningsveld: hoe wordt vrijblijvend wordt 'vrije tijd' ingevuld?

Bij een 'brede kinderopvang', die in pedagogisch opzicht een meerwaarde betekent door te ontsnappen uit een eenvoudig geïsoleerd kindereiland, bestaan een aantal mogelijke **spanningsvelden**.²²

- Tussen **plezier en presteren** bijvoorbeeld. Kinderen willen vooral plezier maken, terwijl een zekere mate en vorm van presteren (leren, vaardigheden opdoen, winnen) deel uitmaakt van de organisatie van de partners uit het web. Door met kinderen in dialoog te gaan over de rol die zij geven aan de verschillende webfuncties, kan 'presteren' een plaats krijgen, zonder het als norm naar voor te moeten schuiven.
- Een daarmee verwant **spanningsveld** ligt tussen **keuzevrijheid en engagement**. Kinderen doen in hun vrije tijd graag wat ze zelf willen, en kijken ook graag eens naar al wat het aanbod van het web te bieden heeft. Dat occasionele aanbod moet in evenwicht staan met een meer vast georganiseerd aanbod waarin enig engagement van de kinderen verwacht mag worden. Het voortdurend 'shoppen' van kinderen tussen de diverse mogelijkheden maakt de organisatie voor de webpartners veel lastiger. Hierbij is het noodzakelijk dat kinderen ondersteund worden in het kiezen voor een welbepaald engagement.

Meer in het algemeen verkiezen kinderen zelf doorgaans hun eigen, spontane spel boven een georganiseerd aanbod. Tegelijk willen ze zoveel mogelijk eens proeven van het hele aanbod van georganiseerde activiteiten. Dat is voor hen 'iets leren': iets nieuws ontdekken. Kinderen lijken met het enorme aanbod om te willen gaan door 'alles' te willen doen, en ouders willen daar vaak zoveel mogelijk op ingaan. Ze zijn bereid om zelfopofferingen te doen om een goed vrijetijdsaanbod voor hun kinderen te voorzien.

Het vrijetijdsaanbod is echter zo groot dat keuze noodzakelijk is. Ouders, jeugdwerkers, trainers hebben hierin de verantwoordelijkheid het kind te sturen en kinderen helpen inzien dat ze niet alles kunnen doen in hun vrije tijd.²³

Beleidssuggesties (Jeugd- en vrijetijdssector)

1. Denk eens vanuit tijd

Anders dan 'ruimte' is tijd geen thema, geen denkkader in de jeugd- en vrijetijdssector. De ruimtelijke organisatie van een omgeving kleurt de ervaring van kinderen aldaar, en opent of sluit allerlei mogelijkheden. Datzelfde geldt ook voor de tijd, maar daar wordt minder uitdrukkelijk over nagedacht. Ook de ergens doorgebrachte tijd kan tof, gevarieerd, uitdagend zijn. De manier waarop die vrije tijd *temporeel is georganiseerd* kan erg bepalend kan zijn voor hoe een dag, een periode... eruit kan zien voor kinderen, voor welke mogelijkheden zij al dan niet ervaren.

Het kan dan gaan om de activiteiten die er mogelijk zijn, maar het gaat ook breder: om de mogelijkheden om

---

²² Katrien Van Laere, panelgesprek *Kostbare kindertijd*.

²³ Chirstel Verhas, panelgesprek studiedag *Kostbare kindertijd*.

- niet enkel te spelen of bezig te zijn maar ook te rusten of te pauzeren
- je eigen spel te spelen dan wel deel te nemen aan een georganiseerde activiteit
- alleen of in groep bezig te zijn
- met verschillende leeftijden samen te zijn of juist met leeftijdsgenoten.

Is er aandacht voor de toch altijd wel opduikende tijd die kinderen voor zichzelf creëren binnen de georganiseerde vrije tijd? Wordt die ‘eigen tijd’ tijdens een activiteit gedoogd? Wordt erop ingespeeld of wordt ze soms gelegitimeerd of zelfs gestimuleerd?

2. Wees anderzijds voorzichtig in een tijdsbeleid

De tijd organiseren ‘voor kinderen’ kan verstrekkende gevolgen hebben en disciplinerend of normaliserend werken. Dit verdient voldoende aandacht:

- welke interne of externe druk bestaat er op een bepaald soort tijdsbeleid?
  - “moet” men (van ouders, organisatoren, jeugdconsulent) spelletjes organiseren en dus de tijd vooraf vrij sterk structureren? Sluit dit ook aan bij de tijdswensen van kinderen zelf?
  - “moeten” de openingsuren steeds ruimer omdat de opvangdruk (voor een IBO, voor een speelplein) verhoogt? Kunnen kinderen dit aan? En wordt ook die toegenomen tijd kwalitatief ingevuld?
- sta stil bij wat een opdeling in leeftijdsgroepen allemaal doet
  - deze scheiding is artificieel maar is wel sowieso al een dagelijkse realiteit voor kinderen, op school en vaak ook in de vrije tijd
  - leeftijdsgroepen bemoeilijken de ontmoeting tussen broers, zussen, neven, nichten... en het bij elkaar vinden en aan elkaar geven van de veiligheid en geborgenheid die deze relaties belichamen
  - anderzijds kunnen kinderen met (te) verschillende leeftijden elkaar ook hinderen of zich onveilig doen voelen; er zijn ook verschillende interesses.

3. Denk vanuit kinderen, veeleer dan vanuit het aanbod

a. Waardeer het ‘vrije’ in vrije tijd

Dit is een eerste optie: een tijdsbeleid voor het jeugdwerk en meer specifiek het speelpleinwerk, zou kunnen bestaan in de opdracht om de vrije tijd zo vrij mogelijk te laten invullen door kinderen en het aantal ‘verplichte’ momenten waarvoor kinderen zelf nooit spontaan zouden kiezen, te minimaliseren.²⁴

- Geef kinderen kansen om hun vrije tijd ook vrij in te vullen, maar ondersteun hen daarbij ook: laat hen niet aan hun lot over in het maken van keuzes.
- Kinderen waarderen de combinatie tussen (vrijblijvende) activiteiten en de mogelijkheid van eigen spel enorm, zowel op het speelplein als in de opvang.
- Zorg voor rustmomenten: draagkracht per dag (opvangdagen kunnen niet steeds langer gemaakt worden), maar ook in de periodes zelf.

---

²⁴ Jo Van den Bossche, panelgesprek studiedag *Kostbare kindertijd*.

- Kinderen willen op het vakantiespeelplein niet alleen spelen. Ze vinden het fijn dat ze klasgenoten terugzien en willen daarom misschien vooral met hen bijbabbelen.

Een keuze om kinderen in de vrije tijd principieel zoveel mogelijk vrijheid te gunnen, vereist ook voor het jeugdwerk soms een ander denken en een organisatie die deze eigen invulling van de tijd door kinderen ondersteunt.²⁵ Hiervoor is wel veel nood aan houvast voor begeleiders op het terrein, én aan het creëren van begrip en een draagvlak voor die invulling bij ouders, gemeentes,...

De buitenschoolse kinderopvang staat daarbij voor de uitdaging om in haar (pedagogische) werking los te komen van haar sociaaleconomische ontstaansgeschiedenis. De reeds omschreven pedagogische visie op vrije tijd komt vooral tot uiting in pilootprojecten en kan niet bogen op de veeleer vanzelfsprekende 'vrijtijdscontext' die jonge vrijwilligers op het speelplein en meer in het algemeen in het jeugdwerk bieden.

b. Combineer de waarde van het eiland van een terrein 'van' kinderen, met een regelmatige overzetsdienst naar het vasteland: de brede school, het 'web' van een IBO, de buurt.

Dit is een tweede optie (combineerbaar met de vorige): de tijd niet (alleen) 'vrij' laten, maar verbindingen met mogelijke alternatieve activiteiten mogelijk maken en stimuleren – om aldus ook weer de tijdsautonomie van kinderen kansen te geven.

- Dit is een uitdaging voor het **speelpleinwerk**, waar de verbinding met andere lokale vrijetijdsactiviteiten nog vaak ontbreekt en waar ze nog niet, zoals in de termen 'nest' en 'web' in de kinderopvang, wordt gethematiseerd.
- Ook voor het **IBO** is dit een uitdaging, want een opvang met webfunctie is nog veeleer alleen een realiteit in een beperkt aantal proefprojecten.
- Naast die 'brede kinderopvang' zou ook de **brede school** kunnen uitgroeien tot een omgeving waarin de tijd voor kinderen zowel voldoende structuur kent als in voldoende mate zelf invulbaar is voor kinderen. De brede school kan niet alleen sociaal-economische motieven hebben, maar ook pedagogische, die de erop zouden kunnen gericht zijn de tijdsautonomie van kinderen meer kansen te geven.
- Voor de opvang heeft het denken vanuit kinderen, veeleer dan vanuit het aanbod, nog **verdere consequenties**. De buitenschoolse kinderopvang geeft vaak voorrang aan (de kinderen van) werkende ouders/tweeverdieners. Dat is begrijpelijk vanuit de opvangnoden van deze ouders, maar deze keuze ruikt wel de sociaalpedagogische meerwaarde die opvang kan hebben. Er zijn kinderen die de kinderopvang doorgaans moeilijker bereikt en niet als prioritair beschouwt, maar waar de kinderopvang wel een veel sterkere sociale, pedagogische en buurtgerichte functie kan vervullen en waar op deze vlakken dus een grotere vooruitgang kan worden geboekt. De hoger aangehaalde Brusselse pilootprojecten wijzen op de belangrijke sociale en buurtgerichte functie die opvang kan hebben. Er bestaat een groot aanbod aan vrije tijd, maar zeker in grootsteden is de toegankelijkheid daarvan soms een probleem.

---

²⁵ Jo Van den Bossche, panelgesprek studiedag *Kostbare kindertijd*.

Tijdsbeleving van kinderen

- Christensen, Pia Haudrup (2002), 'Why more 'quality time' is not on the top of children's lists: The 'qualities of time' for children', *Children & Society* 16: 77-88.
- Meire, Johan (2008), *Speelpleintijd. Een onderzoek naar de beleving van de tijdsordening op het gemeentelijk speelplein van Overijse*. Meise: Kind & Samenleving. Vrij af te halen op <http://www.k-s.be/node/157>
- Meire, Johan (2009), *Opvangtijd. Kinderen en hun beleving van de tijdsordening in een buitenschoolse opvang*. Meise: Kind & Samenleving. Vrij af te halen op <http://www.k-s.be/node/169>
- Meire, Johan (2010), *Kostbare kindertijd. Hoe gaan kinderen om met de organisatie van hun dagelijkse (vrije) tijd? Een belevingsonderzoek*. Meise: Kind & Samenleving. Vrij af te halen op <http://www.k-s.be/node/190>
- Wehr, Laura (2009), *Alltagszeiten der Kinder. Die Zeitpraxis von Kindern im Kontext generationaler Ordnungen*. Weinheim/München: Juventa.
- Zeiber, Hartmut J. & Helga Zeiber (1994), *Orte und Zeiten der Kinder. Soziale Leben im Alltag von Grossstadtkinder*. Weinheim / München: Juventa.

Gezinstijd

- Nansen, Bjorn, Michael Arnold, Martin R. Gibbs & Hilary Davis (2009), 'Domestic orchestration: Rhythms in the mediated home', *Time & Society* 18: 181-207.
- Näsman, Elisabet (2003), 'Employed or unemployed parents: A child perspective', p. 46-60 in Ann-Magritt Jensen & Lorna McKee (red.), *Children and the Changing Family: Between Transformation and Negotiation*. London: RoutledgeFalmer.
- Pocock, Barbara & Jane Clarke (2005), 'Time, money and job spillover: How parents' jobs affect young people', *The Journal of Industrial Relations* 47: 62-76.

Tijdsordening en tijdsbeleid

- Geldof, Dirk (2001), *Onthaasting. Op zoek naar tijd in de risicomaatschappij*. Antwerpen: Houtekiet. Vrij af te halen op http://www.dirkgeldof.be/system/files/ONTHAASTING_6.5_0.pdf
- Glorieux, Ignace, Suzana Koelet, Inge Mestdag, Maarten Moens, Joeri Minnen en Jessie Vandewyver (2006), *De 24 uur van Vlaanderen. Het dagelijkse leven van minuut tot minuut*. Tielt: LannooCampus.
- Glorieux, Ignace, Ryfka Heyman & Maarten Moens (2007), *Lessen voor een Belgisch tijdsbeleid. Een analyse van Europese initiatieven rond tijdsordening*. Brussel: Onderzoeksgroep TOR/Federaal Wetenschapsbeleid. Vrij af te halen op http://www.belspo.be/belspo/home/publ/pub_ostc/AP/rAP21_nl.pdf